

DISSERTATIO JURIDICA
DE
COELIBATU
POENÆ NOMINE
IMPOSITO,

Quam

Favente Divina Gratia

RECTORE MAGNIFICENTISSIMO,
SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO,
DN. FRIDERICO VVILHELMO,
REGNI BORUSSIÆ, ELECTORATUS BRANDEN-
BURGICI ET PROVINCIARUM HEREDE,
&c. &c.

IN ILLUSTRIS ACADEMIA FRIDERICIANA,
PRÆSIDE
JAC. FRIDERICO LUDOVICI,
J. U. D. & Profess. Publ. Extr.

Placido Eruditorum Examine submittit
SIMON PETRUS *Basser*/
Colberga Pomeranus.

Ad diem XXIX. Novembr. MDCCIII. H. L. Q. C.

HALÆ MAGDEBURGICÆ,
Typis CHRISTOPH. ANDREÆ ZEITLERI, Acad. Typ.

9

DISSERTATIO JURIDICA

DE
COELLIBATU
FOENNE NOMINE
IMPOSITO

AVCTORE
JACOBO WILHELMO
FRIDERICO VILHELMO
RIGOLDI BORSSE
BURGII

IN ILLUSTRI ACADEMIA JURIDICA
PRÆSIDI
JACOBI FRIDERICI VILHELMI

FRIDERICI
SIMON PETRIUS

ALMA MATER
HALLÆ





B. C. D.

DISSERTATIO JURIDICA
DE
COELIBATU POENÆ NOMI-
NE IMPOSITO.

CONTENTA TOTIUS DISSERTATIONIS.

Differentia contractus matrimonialis a contractibus reliquis in eo
præcipue consistit, quod regulariter indissolubilis sit ille § I. Idem
juxta mores nostros de solis sponsalibus affirmandum, non autem
juxta jus divinum, quod ostenditur & ad dubia respondetur §. II.
Sunt nihilominus tamen certi casus, quibus & matrimonium juxta
divinum & sponsalia juxta humanum jus iterum dissolvi possunt,
§. III. Parti nocenti eo casu certa pœna dictari solent, inter
quas pœna celibatus etiam deprehenditur §. IV. Origo hujus pœ-
nae ex jure canonico & textus eo pertinentes §. V. & VI. Obje-
ctio: pœnam hanc in praxi adhuc receptam esse & sic de ejus ju-
stitia frustra disputari; quæ refellitur, §. VII. Formatur status
controversæ, & hunc in adductio quodam casu non rite observasse
Cypræum, ostenditur §. VIII. Pœna celibatus iniquitate laborare
§. IX. Ratio hujus assertionis ex principiis moralibus & materia
de imputatione morali desumitur, §. X. XI. & XII. Illustratur illa
ex jure Romano §. XIII. Respondetur ad ea, quæ ex hoc ipso
jure Romano in contrarium moveri poterant §. XIV. Promissio
Uxoris defuncto marito facta, quod ad secundas nuptias transire
nolit,

DISSERT. DE COELIBATU POENÆ

nolit, irrita est & invalida §. XV. Poena cælibatus ex eodem fundamento impugnari potest §. XVI. Quod præcipue exinde demonstratur, quia necessariam ut plurimum peccandi occasionem condemnato suppeditat §. XVII. Illustratur thesis adhuc ulterius ex iis, quæ a Theologis alias contra vota monastica & in specie contra Votum castitatis adferri solent §. XVIII. Transitus ad resolutionem eorum, quæ pro defendenda juris Canonici dispositione communiter adferri solent. Verba Mevii & Lutheri §. XX. Responsio §. XXI. Rationes Carpvvii cum responsionibus succinctis §. XXII. XXIII. XXIV. XXV. & XXVI. Rationes Canonistarum ex 1. Corinth. 7. v. 7. nec non Marib. 19. v. 9. §. XXVII. & XXVIII. De questione: utrum dispositio juris Canonici in praxi obtineat? §. XXIX. Formula pronunciandi ex Cypræo §. XXX. In iudiciis Ecclesiasticis Protestantium poena cælibatus cum certa limitatione saltem imponitur §. XXXI. Quam tamen limitationem totam regulam evertere ostenditur §. XXXII. Conceduntur in praxi etiam nocenti novæ nuptiæ, ita tamen ut illa regulariter ex provincia excedat §. XXXIII. & XXXIV. Remittitur relegatio, modo pars nocens certam multam persolvat §. XXXV. Præsertim si nonnullæ circumstantiæ condemnatum quodammodo excusantes concurrant §. XXXVI. Conclusio totius dissertationis §. XXXVII.

§. I.



Contractum matrimonii à reliquis contractibus, qui pro objecto rem in commercio existentem habent, in plurimis recedere, nemo, ut persuasimus, inficias ire poterit. Unum nobis pro ratione institui tetigisse sufficiat, quod quamvis alias à conventionibus rite iniris utriusque partis disensu iterum recedere liceat, §. *fn. f. quib. mod. toll. oblig.* Deus tamen ter O. M. eos, qui præcedente legitimo consensu

NOMINE IMPOSITO.

sensu in unitatem carnis semel transierunt, ab illa iterum recedere in S. Scriptura expresse prohibuerit, *Matth. 19. v. 6. & 9.* Unde Imperator in §. 1. *f. de patr. potest.* nuptias recte describit, quod sint viri & mulieris conjunctio, *in-dividuam vitæ consuetudinem continens.*

§. 11.

Quin Sponsalibus de præsentis idem prædicatum *in-dissolubilitatis* (mutuo licet dissensu accedente) tribui possit, icidem extra dubium est, si ad Leges humanas moresque nostros respicias. Ast vero de jure divino contrarium verius esse videtur. Quamvis enim DD. communiter & inter eos in specie Carpovius in *Jurispr. Eccles. lib. 2. Def. 132. n. 8. Def. 172. & passim alibi* prohibitionem mutui dissensus etiam hac parte ex dicto Salvatoris: *Quos Deus conjunxit, homo ne separet*, deducere nitatur; contextus tamen *Matth. 19.* & verba in *vers. 5. & 6.* immediate antecedentia: *Et erunt duo in carne una. Itaque jam non sunt duo, sed una caro*, quod ergo *Deus conjunxit* &c. aperte ostendunt, Salvatorem non de matrimonio inchoato, id est, de sponsalibus, sed de plene consummato per copulam carnalem locutum esse. Ex quo in contrarium firmiter inferimus, quod sponsalia & matrimonia, quatenus Leges divinæ in specie de iis nihil peculiare disponunt, ex natura reliquarum conventionum, in quibus mutuus dissensus permittitur, dijudicari debeant, & quod exceptio quoad matrimonium consummatum dictam regulam de mutuo dissensu firmet in casibus non exceptis, id est, pro ratione præsentis controversiæ in sponsalibus, pure etiam & de præsentis celebratis. Non obstat, quod tamen in sponsalibus (utinam semper vere fieret!) nomen divinum invocetur; nam & talis invocatio in contractibus fit. Licet vero deinde à contractibus recedatur, non tamen

6 DISSERT. DE COELIBATU POENÆ

propterea nomen divinum ludibrio habetur, modo ab initio seria contrahendi initio adfuerit, hæc enim si abest, tunc demum in vanum sumitur nomen divinum.

§. III.

Interim, quamvis juxta adducta nec ab ipso matrimonio propter divinas, nec à sponfalibus propter humanas Leges privata autoritate & utriusque contrahentium consensu resilire liceat; dantur tamen nihilominus casus, quibus hoc ipsum autoritate Magistratus accedente & invita etiam altera parte permittitur. De numero illorum casuum & annon præter eos, qui hodie recepti, alii adhuc à Principibus Evangelicis admitti possint, in præsentibus non disputabimus, (videri potest de hac re Joh. Strauchius *instit. jur. publ. lib. 1. tit. 35. §. 3.*) sed supponimus, quod divortium proprie sic dictum in Consistoriis nostris ob duas solummodo causas, adulterium scilicet & malitiosam desertionem: repudium autem toties demum permittatur, quoties animi desponsatorum, vel utriusque, vel alterutrius saltem, ita ab invicem sunt alienati, ut nullis suasionibus aliisque prudentibus remediis conciliari iterum possint, v. Mevius *P. 6. Dec. 225. 226.*

§. IV.

Ex hisce suppositis porro facile conlequitur, omnem illum, qui facto suo illicito divortio aut repudio causam præbet, poena condigna adficiendum esse. De poenis criminalibus corporis afflictivis & pecuniariis, nunc quidem non erimus solliciti, cum limites instituti nostri illæ transgrediantur, ex qua eadem ratione quoque de remediis, quæ privatam partis læsæ satisfactionem respiciunt, non disquiremus; illud unicum ergo nobis in præsentibus obiectum differendi erit, ut nempe de hypothese Scriptorum juris ecclesiastici dispiciamus, quando statuunt, *parti na-*
centi,

centi, quæ vel sponsam, vel uxorem deserit, vel adulterium committit, supplicii loco & per modum gravioris pœnæ injungendum esse, ut vitam cœlibem agat & aliam sibi conditionem iterum non querat, vid. Carpov. d. l. 2. def. 136. n. 5. & Def. 191. n. 1. seqq. it. lib. 3. Defn. 71. n. 9. 10. 11.

§. V.

Origo hujus pœnæ cœlibatus, ut multa alia in jure nostro Ecclesiastico, ex juris Canonici placitis derivanda est. Textus huc præ aliis faciens est in cap. 12. X. de Præsumpt. ubi Papa Alexander III. Literis, inquit, fraternitatis tuæ receptis nobis innotuit, quod cum P. ab A. muliere, quam in uxorem acceperat, peteret separari, accusatores matrimonii produxerunt testes firmiter asserentes, quod postquam mulier cum prædicto viro contraxerat matrimonium, consanguineum Viri ejusdem solum cum sola, nudum cum nuda in eodem lecto jacentem, ea (ut credebant) intentione, ut eam cognosceret carnaliter, viderunt, multis locis secretis & latebris ad hoc commodis & horis electis: Consul. tuæ taliter respondemus, quod ex hujusmodi violenta & certa suspitione fornicationis potest sententia divortii promulgari: ita quidem, ut vir licentiam habeat, mortua illa ducendi aliam, muliere sine spe conjugii remanente.

§. VI.

Huic textui ex decretalibus duo alii ex Decreto defuncti adhuc superaddi possunt. Primus est in c. 23. caus. 37. qu. 7. Concubivisti, cum sorore Uxoris tuæ? si fecisti, neutram habeas: & si illa, quæ Uxor tua fuerit, conscia sceleris non fuit, si se continere non vult, nubat in Domino, cui vult. Tu autem & adultera sine spe conjugii permaneat & quamdiu vixeritis, juxta præceptum Sacerdotis poenitentiam agite. Alter habetur in c. sequ. 24. d. caus. 37. qu. 7. Si quis cum noverca sua dormierit, neuter ad conjugium potest per-

pervenire, *sed vir ejus potest, si vult, aliam accipere, si se continere non potest. Similiter si quis cum filiastra sua, vel cum sorore uxoris suæ dormierit, observandum est.*

§. VII.

Habes textus ex jure Canonico, quos in presenti nobis examinandos sumimus. Ubi quidem ab initio obijci posset, dispositionem in illis textibus contentam juxta testimonium plerorumque scriptorum apud Evangelicos etiam in foro adhucdum observari, unde opera huic nostro examini impensa frustranea nonnullis videri poterat; interim tamen cum nos pro ratione hujus nostri instituti Judicis officio non fungamur, quippe ad quem solum pertinet vulgarem illud: non esse de Legibus, sed secundum eas judicandum, è contrario autem in cathedra de qualitate Legum quoque disputare non sit prohibitum; hinc vicio nobis nemo vertere poterit, quod cogitationes occasione adlatorum textuum nobis subnatas cum benevolento Lectore pro libertate Academica communicare non dubitaverimus. Quid? quod & intra simus demonstraturi, dispositionem juris Canonici revera nullum usum in praxi habere, si res penitus inspiciatur.

§. VIII.

Cum vero non solum adducti juris Canonici textus, sed & DD. in universum omnes semper ad casum repudii atque divortii respiciant & præterea inter partem nocentem & innocentem distinguant, priori saltem poenam coelibatus injungentes, hinc nescio, quid in mentem venerit Paulo Cypræo, ut in *tr. de connub. jur. cap. 10. §. 22.* hunc casum tanquam dubium proponeret: *Utrum virgo compressa & a viro, qui juramento se purgavit, quod fidem non dederit, relicta, innupta sedere, an vero aliam conditionem sibi quarere debeat?* Aut enim maculus ille, de quo quaeritur, revera

NOMINE IMPOSITO.

9
revera fidem non dedit sceminae, quod eam in matrimonio ducere velit, & sic non adest casus repudii; aut verò spem matrimonii fecit & sic pejeravit, de quo casu solum loquitur Cypræus, & tunc recte dicit, quod perjurus ille non aliter ac adulter, defertor, vel etiam mortuus censendus sit, cui mulier quoque amplius obstricta non est, ideoque, ut verba Cypræi mea faciam, sese ab eo recte segregare potest eumque Dei judicio & vindictæ committere cum hac exprobratione:

*Si tu oblitus es, ac Deus meminerit, meminerit fides,
Quæ te ut peniteat postmodo facti faciet tui.*

Sed nihil dubii hic subest, cum scemina hac ratione pro parte innocente haberi debeat.

§. IX.

Maneamus ergo in terminis sub initium §. præced. indigitatis, supponentes, cœlibatum pœnæ nomine illis saltem imponi, qui factis suis illicitis repudio vel divortio causam præbent. Quæritur autem: an juxta genuina juris principia hoc fieri queat? Equidem Celeberrimus J.C. tus, David Mevius P. 6. Dec. 359. n. 7. jam confessus est, valde duram esse hanc pœnam & talem, quæ grave jugum infert, unde porro subjungit: *cautum debere esse Judicem, ut non temere, nec promiscue pœnam addat interditi, qui non tam facile illa aut servatur, aut remittitur, quam irrogatur;* verum nobis adhuc ulterius procedendum & hoc asserendum esse videtur, quod nempe dispositio juris Canonici talem pœnam dictitans, aperta iniquitate laboret.

§. X.

Hanc nostram assertionem ut demonstremus, ad materiam de imputatione morali recurrendum est. Quotiescunque enim Legislator aliquid alicui per modum pœnæ interdicit, toties actus interdictus ita comparatus sit

B

neces-

necessum est, ut delinquens facultate libera polleat, actum illum prohibitum vel expediendi, vel etiam omittendi. Quod si vero delinquens circa talem actum dicta libertate non gaudeat, tunc sua sponte etiam consequitur, Legislatorem recte non facere, si illum per modum poenæ & coercionis interdicit. Dux scilicet præcipue Legum dicuntur esse virtutes, præcipere & vetare, (permisio juris huc non pertinet;) quæ quamvis quoad affirmationem & negationem sibi è diametro opponantur, in eo tamen, ni fallor, conveniunt, quod quemadmodum præcipi nequeunt, quæ extra nostram potestatem posita: ita quoque prohiberi nullo modo possint, quorum intuitu quo fiant, aut non fiant, facultas disponendi arbitrio nostro relicta non est.

§. XI.

Propius ad rem veniamus. Est principium sanæ rationis ipsi etiam divinæ revelationi non repugnans, *imputari non posse homini actiones & effectus facultatem vegetabilium, quæ in ipsius corpore deprehenduntur, prout istæ per naturam, aut ex causis ab ipso non dependentibus existunt*, de quo fusius agit Puffendorff, *de J. N. & G. l. 1. cap. 5. §. 7.* Hæc enim si imputarentur, impossibile quid in classem imputationis referretur, quod tamen absurdum foret. Sic cui natura corpus vegetum, robustum, procerum dedit, ipsi eo nomine nihil imputari, aut quo minus tale habeat, injungi potest. Unde si aliqua lege, ut & conventionem, aut testamento, tale quid occurrat, id pro non adjecto haberi debet, aut commodior, (si modo fieri potest) ejus inveniendi interpretatio, vid. Puffendorff. *cit. loc. §. 8.*

§. XII.

Facultas autem & inclinatio ad generandum, nisi me omnia fallunt, ad actiones & effectus facultatum vegetabilium referenda erit. Unde, quamvis Legislator hanc facultatem

NOMINE IMPOSITO.

II

acultatem generandi ita circumscribere possit, ne vago modo & ad exemplum bestiarum in actum deducatur, quod ipse Deus, Legislato sanctissimus, in verbo suo fecit; homo tamen leges condens tam absoluta potestate non pollet, ut dictam facultatem in totum & ex omni parte tollere plane & interdicere possit. A restrictione enim, quæ hic juris ipsis divini est, ad omnimodam prohibitionem, quam canones ab hominibus profecti intendunt, non valet consequentia.

§. XIII.

Leges Romanæ, quas in Germania recepimus, nostram confirmant sententiam & ea, quæ paulo ante ex Pufendorffio adduximus. Ita enim Julianus in l. 22. ff. de cond. & demonstr. *Quoties, inquit, sub conditione mulieri legatur, si non nupserit, & ejusdem fideicommissum sit, ut Titio restituat, si nubat: commode statuitur, & si nupserit, legatum eam petere posse, & non esse cogendam, fideicommissum præstare.* Ita Terentius Clemens in l. 62. §. 2. d. t. respondet: *Cum vir uxori, si à liberis ne nupserit, in annos singulos aliquid legavit, quid juris sit? Julianus respondit, posse mulierem nubere & legatum capere.* Adde l. 63. §. 1. & l. 72. §. 5. d. t. Struv. S. I. C. Ex. 35. th. 97.

§. XIV.

Non obstat, quod tamen Imp. Justinianus in Nov. 22. c. 43. & 44. disposuerit, quod vidua contra Legem viduitatis ipsi a Marito in testamento datam ad secunda vota transiens, emolumentum sub hac lege ipsi relictum amittat; distinguendum enim est, an quis viduitatem simpliciter injungat, an vero lucrum aliquod ob viduitatem non servatam auferat. Posterius tolerari potest, quia ad impossibile non adstringit, secus in priori. Eadem ratio-
ne dispositio l. 62. §. 2. in f. ff. de cond. & demonstr. excusari
potest.

B 2

potest, ubi ita: *Quod si ita scriptum esset, si à liberis im-
puberibus ne nupserit, legem* (puto Juliam & Pappiam, ut
indicat inscriptio legis, v. Gothoff. ad l. 64. d. t.) *locum non
habere, quia magis cura liberorum, quam viduitas injungere-
tur: hic enim coelibatus ad tempus saltem, quo liberi pub-
bertatem adepti fuerint, idque iterum non simpliciter, sed
solummodo sub comminatione amissionis lucri adjunctus
erat, at canones simpliciter & in perpetuum coelibatum
pœne nomine dicitant.*

§. XV.

Hæc de materia *testamentorum*. Sed quid si Uxor ma-
rito *per modum pacti* promississet, quod ad secunda vota tran-
sire nolit? placet responsum verbis Carpzovii, contra
quem deinde disputabimus, exprimere, qui *jurisprud. Ec-
cles. l. 2. Def. 172.* ita de hac re loquitur: *Tanta quorundam
est insania, ut quam potestatem habent de bonis & facultati-
bus suis licite disponendi, conjugum ac liberis imperandi, eam
post obitum etiam illicite exercere presument, parum curantes,
quid pium sit & honestum, quidque voluntati divinæ ac summo
rerum & naturæ moderatori placeat & conveniat. Ex quo-
rum sunt catalago, qui conjugibus nuptiis secundis interdunt,
aut blanditiis ac persuasionibus promissionem de vitandis nu-
ptiis secundis extorquere laborant.* Et deinde *per integr. defin.*
tale pactum contra bonos mores & honestatem, nec non
contra legem divinam (quæ nullam legem coelibatus de-
derit, *ib. n. 13.*) impingere, imo cum periculo animæ &
corporis conjunctum esse fute ostendit.

§. XVI.

At, inquis, maxima est differentia inter hosce casus,
quando nempe coelibatus *in testamento* vel *per pactum a pri-
vatis*, & quando è contrario *per modum pœnæ a Canonibus*
imponitur, in priori scilicet casu nullum delictum adest
tan-

NOMINE IMPOSITO.

tanquam causa impositionis, bene tamen in posteriori, & sic ab illo ad hunc valide inferri nequit. Concedo illam differentiam quam lubentissimè. Sed conveniunt tamen etiam duo illi casus in eo, quod caput rei est & ad scopum nostrum principaliter spectat. Quemadmodum enim testamentum & pactum mihi cum effectu aliquid imponere non potest, quod arbitrio meo subiectum non est: ita quoque prohibitio legis, quæ mihi tale quid aufert per modum pœnæ, quod tamen, ut omittatur, in mea potestate non deprehenditur, aperta iniquitate laborare videtur. Talis autem est prohibitio juris Canonici.

§. XVII.

Accedit, quod dicta prohibitio necessariam ut plurimum peccandi occasionem suppeditet condemnato. Quamvis enim dentur homines, qui propter temperamenti qualitatem ad actus venereos minus inclinant, rariores tamen hi, ni fallor, erunt & plurimi ulationibus frequentioribus exagitantur. Quomodo autem extinguere poterit ejusmodi ulationes ille, cui calibatus per modum pœnæ injunctus? an per legitimum matrimonium? sed hoc ipsi est interdictum. Sine dubio ergò de mediis illicitis clanculum sollicitus erit, v. omnino Carpzov. l. prox. cit. n. 15. § 17. ubi sententiam Consistorii supremi Dresdensis subjicit, verb. *Die weil aber diese ihrem Manne beschehene Zusage eine Witwe zu bleiben / nicht allein unbedachtfam / weil auffer der Ehe mit unverlegtem Gewissen zu leben in ihrer Macht nicht stehet / als welches vor eine sonderbahre Gabe Gottes zu halten &c.* Non video itaque, quare illa matrimonii prohibitio ad species medicinæ moralis (ita enim salutantur pœnæ) referri possit. Scio quidem, quod nonnullorum Moralistarum est effatum, in omnibus pœnis emendationem delinquentis non intendi,

aut obtineri posse; sed ad minimum tamen, puto, pœna ita comparata esse debet, ne ad nova delicta viam pandat & sic delinquentem adhuc magis in sensu morali necessario corrumpat.

§. XVIII.

Dilputant alias, uti notum est, Theologi Protestantes quam acerrime contra vota monastica Pontificiis usitata & in specie contra votum *castitatis*. *Talia vota*, inquit Frider. Balduinus *de cas. consc. lib. 2. c. 8. cas. 7. facienda non sunt, quæ ordinem Dei convellunt, vel corpus aut animam ledunt, vel occasionem peccandi præbent*, vid. Chemnit. *in exam. Concil. Trident. tit. de Cœlibatu Sacerdot. cap. 9.* Gerhard. *in loc. de conjug. c. 10. sect. 1.* aliique plures apud Bunneman. *Jur. Eccles. l. 2. c. 7. ibique in addit. illustr. Strykii*. Non dubito autem, quia ea omnia majori adhuc jure prohibitioni canonum de non ineundis nuptiis per modum pœnæ factæ opponi possint. Recte fecisset Papa, si fornicationem aliosque sædos concubitus interdixisset ei, qui causam divortio præbuit, sed non recte fecit, quando ipsum matrimonium interdixit. Apostolus pronunciat *1. Corinth. 7. v. 9.* melius esse nubere, quam uri: Canones contra: melius esse uri, quam nubere, asserunt, ut saltem pœnæ ab iis excogitate satisfiat.

§. XIX.

Demonstravimus hætenus, ut speramus, ex genuinis fundamentis, quod prohibitio matrimonii per modum pœnæ facta iniquitate laboret. De rationibus ergo, quæ pro defensione illius prætensæ pœnæ adduci possint, jam sollicitos esse nos oportebit, & quidem illas potissimum examinabimus, quæ a nonnullis Scriptoribus Protestantibus hac parte adducuntur, quod enim Pontificios attinet, mirandum adeo non est, eos illiusmodi cœlibatū à delinquentibus exe-

gisse,

NOMINE IMPOSITO.

17

gisse, quia illi in reliquis etiam satisfactionibus, imo in ipso cultu divino animum læpe non respiciunt, sed in opere operato externo nude & unice acquiescunt.

§. XX.

Mevius, Jctus celebratissimus, quamvis poenam cœlibatus admodum odiosis exornaverit encomiis, prout supra §. IX. ejus verba retulimus, nihilominus d. P. 6. Dec. 359. num. 1. hæc formalibus utitur: *In judiciis Ecclesiasticis moris esse, cum dissolvuntur sponsalia, interdicti imponerem nuptias. Addit in notis: sequi Ecclesias Evangelicæ Religioni additas in eo sententiam Lutheri, qui ad coercendam repudiorum temeritatem hoc interdictum (nuptiarum scilicet) pium, utile, & necessarium statuit, uti ex ejus scriptis refert Cypræus de sponsal. c. 12. §. 6. num. 3. Ad Cypræum quoque provocat Carpzov. Jurispr. Eccles. l. 2. def. 136. num. 6. ipse autem Cypræus hæc verba Lutheri (absque allegatione tamen loci Scriptorum Lutheri) refert: Welche nach öffentlichen Verlöbniß zu seinem Gemahl nicht will / soll ohne Ehe leiden. Item: Wenn zwey miteinander verlobt seyn / und es bey derselben Verlöbniß bleibt / daß keins das ander sein lebenslang kan verlassen. Priora tamen verba huc proprie saltem pertinere videntur.*

§. XXI.

Rationem hic nondum videre possumus, ergo etiam responsione opus non est, præsertim cum Mevius d. l. n. 4. et 7. iterum fateatur, eoque ipso non obscure confirmet, quæ hætenus adduximus, *jugum, quod quis ferre aptus non est, non esse imponendum, nec occasionem gravioribus malis dandam. Item: In hac specie præprimis, ubi conscientie imminet laquei, abstinendum ab onere insupportabili infligendo. Unde adhuc remanet quæstio præjudicialis: an hoc pium, utile & necessarium sit, ut præcise cœlibatus per modum poenæ*

16 DISSERT. DE COELIBATU POENÆ
pœna injungatur illi, qui repudio vel divortio causam in-
juste dedit.

§. XXII.

Prodeant ergo ipsæ rationes, quibus dispositionem
juris Canonici defendere nituntur DD. Cypræus *loc. ant. cit.*
hanc profert: *Altera, inquit, pœna hæc erit, ut aliam sibi
conditionem querere prohibeatur, qui sponsam vel conjugem
volens deseruit: ideoque illa vivâ alteri conjugi nequeat.
Nam cum semel fide data sponsus factus sit, alterius sponsus
esse non potest. Ideoque & vitam cœlibem agere cogetur, quod
& ipsum satis supplicii est. Medius terminus, ut vides, Cy-
præi hic est: Qui semel fide data sponsus factus est, n̄ alteri-
us sponsus esse non potest. Quid si ego subsumerem: at-
qui Cajus semel fide data sponsus primæ uxoris quondam
factus est, ergo post mortem illius alterius fœminæ spon-
sus esse non potest? Si dicis: hoc post mortem fieri quid-
dem posse, sed non vivente prima uxore; tunc ego re-
gere, idem etiam post divortium fieri posse, quod vincu-
lum conjugale non minus ac ipsa mors dirimit. Ceterum
concedimus Cypræo, satis esse supplicii, si quis vitam cœli-
bem agere cogitur; sed utrum hoc supplicium regulis justis
conveniat, de eo adhuc sub judice lis est.*

§. XXIII.

Huic unico eique tam lubrico fundamento thesin su-
am superstruxit Cypræus. Veniat nunc illi in auxilium Carp-
zovius, tribus argumentis instructus. Ita autem incipit in
*Jur. Eccles. lib. 3. def. 71. num. 6. Non immerito indignus ju-
dicatur novo conjugio, qui divinam ordinationem semel tam
nefarie violavit, malitiose conjugem priorem deserendo. Al-
liter enim si diceremus verendum, ne criminibus per indulgen-
tiam novarum nuptiarum incentivum præbeatur. Et absurdum
foret, partem nocentem commodum sentire ex suo delicto.*

§. XXIV.

NOMINE IMPOSITO.

§. XXIV.

Procerium hujus argumenti ejusdem tenoris esse videtur, ac si quis diceret: *Eum, qui semel contractum aliquem violavit, in posterum plane non esse admittendum, ut alium contractum celebret, quia non immerito indignus iudicatur novo contractu, qui divinum jussu de servandis contractibus semel tam nefarie violavit, malitiose a priori contractu recedendo.* Quis vero non rideret hanc lepidam illationem? Nemo etiam sanæ mentis homo vereri potest, ne criminibus per indulgentiam novarum nuptiarum incentivum præbeatur; sed hoc potius & juste quidem verendum est, ne criminibus per prohibitionem aliarum nuptiarum incentivum præbeatur, prout antea deduximus. Puniatur delinquens pœna pecuniaria, carcere, aut alio modo, & nullum incentivum criminum juste verendum erit. Quod si vero delinquens ipse hac pœna præter culpam Judicis peccare pergat, iterum etiam pœna condigna adficiatur & Judex officio suo satisfecit. Sed, instat Carpovius, ita pars nocens commodum sentit ex suo delicto, si aliæ nuptiæ ei conceduntur, quod tamen absurditatem involvit; verum enim vero cum defertor malitiosus, vel adulter, pœnam facto suo congruentem sustinere necessum habuerit, non video, qua ratione facultas transeundi ad alias nuptias pro commodo ex delicto profluente venditari possit. Vix enim aliquid pro commodo *ex facto profluente* habetur, quoties ipsum factum rigidis pœnis a Judice coerctetur.

§. XXV.

Pergimus cum Carpovio ad secundam rationem, quam *d. l. num. 7.* his verbis concepit: *ac quo jure in thorum conjugalem collocabitur, qui ob violationem conjugii exulare deberet, quo remisso, ulterior ei gratia haud facienda, ne duplex venia concedatur duobus concurrent singularia circa unum*

C

subje-

15 DISSERT. DE COELIBATU POENÆ
subjectum, contra sanctionem juris, l. 1. C. de dotis promiss. l. 19. ff. ex quib. caus. major. l. 8. §. 3. ff. de legat. præs. Camill. Borell. Conf. 64. n. 12. Frid. Pruckmann. Vol. 1. Conf. 10. num. 60. Didac. Covarruv. l. 3. var. resol. c. 19. n. 1. Vicent. Caroc. de locat. tit. de SS. Eccles. n. 3. Hic primo notandum, rationem adlatam non esse universalem, cum in omnibus provinciis & locis Germaniæ relegatio adulteris dictari non soleat, v. g. juxta jus Lubecense, quo in casu duplicati etiam adulterii prima vice poena saltem pecuniaria, secunda autem impositio cippi dictatur, v. *Mev. ad jus Lubec. lib. 4. tit. 6. art. 2. & 3.* Deinde erroneè supponitur, ac si adultero vel defertori eo ipso, dum aliæ nuptiæ permittuntur, *gratia fiat*, quia nos supra probavimus, Legislatorem potestatem nubendi eidem auferre non posse, unde quod necessario juxta æquitatis rationem concedi *debet*, hoc pro gratia reputari nequit. Ex quo simul apparet, quod concessio aliarum nuptiarum non sit aliquid *singulare*, & quod proinde, quamvis in locis, ubi poena relegationis alias obtinet, ea remittatur, simulque parti nocenti facultas alias nuptias celebrandi concedatur, duo tamen singularia circa unum subjectum non concurrant.

§. XXVI.

Pergit ulterius num. 9. *Cumque factò divortio ex causa adulterii novas inire nuptias prohibitum sit parti nocenti, in quem finem textus juris canonici a nobis jam supra §. V. & VI. recensitos allegat, cur non idem obtineret in divortio ex causa malitiose desertionis, quippe quæ adulterio æquiparatur.* Henning Arniseus *de jur. connub. cap. 6. sect. 7.* Schneidewin *ad tit. J. de nupt. rubr. de Divortio.* Verum cum nos antea ostenderit, poenam cœlibatus generaliter & sic eo etiam casu, quando divortium ex causa adulterii factum, iniquitate laborare; hinc quemadmodum antecedens

NOMINE IMPOSITO.

19

dens in adlato argumento vacillat, ita quoque consequens, quod ex illo deducitur, vacillet necessum est.

§. XXVII.

Hæc sunt levia illa dubia, quæ contra thesin a nobis defensam communiter adduci consueverunt, quæ si majoris ponderis fuissent, longiorem etiam refutationem postulassent. Audiamus adhuc duo alia, quæ a Canonistis vulgo adduci consueverunt, eum quidem in finem, ut exinde evincant, quod & pars innocens æque ac nocens ab ulterioribus nuptiis abstinere debeat, v. Bellarminus *de matrim. cap. 14.* Primum desumunt ex *1 Corinth. 7. v. 7.* ubi dicit Apostolus, *quod Uxor, si se separaverit, aut viro reconciliari, aut caelebs manere debeat*; Sed respondetur, totum contextum ostendere, quod Apostolus non de separatione autoritate judicis ex causa jure divino approbata facta, sed de ea, quam uxor ex privato arbitrio suscepit, loquatur; at vero per ejusmodi privatam discessionem non tollitur vinculum conjugale, ergo sine dubio etiam uxor, quæ discessit, ad aliud matrimonium provolare non potest, v. Gerhard. *in loc. de Conjug. n. 587.* Beza in *annot. ad d. c. 7. v. 7. Ep. 1. ad Corinth. Carpzov. Prax. Crim. qu. 63. num. 32. seqq.* Schneidewin *ad tit. 7. de nupt. rubr. de divortio. 44.* Nos vero in presenti eum casum semper ante oculos habemus, quando divortium legitimo modo petitur & obtinetur, & sic vinculum conjugale intuitu utriusque partis, nocentis & innocentis, penitus dissolvitur.

§. XXIX.

Secundum argumentum exinde petunt, quoniam Christus *Matth. 19. v. 9.* eum *mœchari* dicit, qui *Uxorem dimissam duxerit.* Sed incivile est, nisi tota Lege perspecta aliqua ejus particula proposita judicare & respondere velle. Legatur integer *v. 9.* qui ita sonat: *Dico autem vobis, quicumque*

C 2

dimi-

dimiserit uxorem suam, nisi ob scortationem, & aliam duxerit, mœchatur: & qui dimissam duxerit, mœchatur. Integro itaque versiculo perlecto non opus est, ut tuse respondeamus, quilibet enim primo statim intuitu advertit, quod restrictio: *nisi ob scortationem*, quæ in verbis immediate antecedentibus habebatur, hic quoque repetenda sit. Et ergo sensus Christi hic est: Quicumque uxorem juxta morem Judæorum pristinum, (de quo tunc disputabat Salvator) ex quacunque causa, excepta fornicatione, dimittit & aliam ducit, ille mœchatur, quia dimissio non est licita, & qui dimissam ducit, ille mœchatur, quia talis uxor dimissa vinculo matrimoniali nondum est soluta. E contrario autem: Si quis uxorem propter causam fornicationis dimittit & alteram ducit, ille non mœchatur, & qui talem mulierem dimissam ducit, ille etiam non mœchatur, quia per fornicationem uxoris vinculum conjugale dissolvitur & sic dimissio licita est.

§. XXIX.

Existimamus jam, solidam rationem non superesse, ex qua dispositio juris Canonici iustineri queat. Transeamus ergo ad usum judiciorum nostrorum Ecclesiasticorum, & videamus, utrum ille cum jure Canonico conveniat. Affirmant communiter, vide quæ supra attulimus ex Mevio §. IX. adde Cypræum *de jur. Connub. c. 12. num. 3.* aliosque; Nobis autem contraria sententia & quod in effectu judicis nostra a dicto jure recedant, meliori jure defendi posse videtur.

§. XXX.

Graviter quidem ob stare ab initiô videtur, quod pœna cœlibatus communiter adhuc sententiis Consistorialibus inferi solet. Formulam enim pronuntiandi talem refert Cypræus *d. l. n. 7.* Hat Claus N. sich mit gedachter Jungfrau Elisabeth mit beyderseits Freundschaft Wissen öffentlich

lich verlobt/ob Er dann wohl vier Tage hernach der Jung-
 frauen solch Verlöbniß absagen lassen/mit Vorwendung/
 daß Er ihr also gram worden/daß Er sie keines weges zu es-
 helichen gedächte /und wie ihn die weltliche Obrigkeit der-
 halben vorbescheiden/ist Er auf solcher Meynung nun fast
 zwey Jahr verharret/und der Jungfrauen keine Schuld
 oder etwas unehrliches anmassen können;so mag doch der-
 halben solch öffentlich Ehe-Gelübd nicht hinterzogen wer-
 den/sondern es wird der Geselle Claus N. durch gebührli-
 che Mittel des Rechts/als Gefängniß und der gleichen/
 solch Ehe-Gelübd mit Christlichem Kirchgang u. ehelichen
 Beylager zu vollenziehen billig compelliret und angewie-
 sen; (utrum bene, an male, de eo in præsentia non disputamus)
 da Er aber über solchen angewendeten Fleiß dazu nicht zu
 bringen/oder Er sich derowegen flüchtig machen würde/so
 würd Er auf vorhergehenden billigen Proceß/ als muth-
 williger Desertor und Verlasser seiner Vertrauten billig
 erkandt und derwegen von der weltlichen Obrigkeit in ge-
 bührliche Straffe/Verweisung oder dergleichen/genomen/
 und ihme bey leben gemeldeter Jungfrauen Elisabeth sich
 mit einer andern zu verehelichen nicht gestattet: Und auf
 solchen Fall/da sie/die Jungfrau ohne Gefahr ihres Ge-
 wissens außser dem Ehestande sich nicht enthalten könte/
 dazu sie doch mit Fleiß zu vermahnen/so wird ihr/sich mit
 einem andern in Ehestand zu begeben/billig nachgelassen/
 B.N.W.

§. XXXI.

Sed salva nihilominus res est. Magna enim adhuc
 inter dispositionem juris Canonici & praxin judiciorum E-
 vangelicorum deprehenditur differentia. Textus siquidem
 juris Canonici, quos supra §. V. & VI. recensuimus, parti
 nocenti pœnam coelibatus indistincte imponunt, nec un-
 quam eilicentiam transeundi ad alias nuptias concedunt;

22 DISSERT. DE COELIBATU POENÆ

sed in judiciis Ecclesiasticis dicta cælibatus pœna cum hac limitatione saltem imponitur, *nisi pars nocens donum continentia non habeat* v. Schilter. *instit. jur. Canon. l. 2. Tit. 12. §. 8.*

§. XXXII.

Si hic in parenthesis nostram sententiam subjungere licet, illa limitatio nullius plane momenti esse videtur, sed idem est, ac si parti nocenti facultas novas ineundi nuptias simpliciter permitteretur. Quilibet enim, cui in cælibatu permanere non placet, hac excusatione uti poterit, se dono continentia destitutum esse. Nec est, ut is, qui tale quid prætendit, ad onus probandi adstringatur, vel iuramentum hoc nomine ipsi imponatur; cum enim Theologi pariter & alii in ea sint opinione, & recte quidem, continentiam peculiare donum divinum esse, & viribus naturalibus illud conciliari non posse, ejusmodi, peculiararia autem ad minimum in foro juridico non præsumantur; hinc sine dubio præsumtio hæc pro eo, qui ad alias nuptias adspirat, militans, ab onere probandi ipsum penitus liberabit.

§. XXXIII.

Sed revertamur ad praxin judiciorum nostrorum Ecclesiasticorum, prout stylo communi salutantur. Hac scilicet methodo ut consueverunt, ut parti nocenti ad novas nuptias adspiranti illæ quidem concedi soleant, ita tamen ut ex Provincia exeat. Fundamentum processus ex consensu Lutheri iterum petere solent, qui in *lib. de vit. conjug. tom. 2. Jen. Germ. fol. 166.* his verbis utitur: *Fragstu/ wo das andere (pars scilicet nocens) bleiben soll/wenn es vielleicht auch nicht kan Reuschheit halte? Antwort: Darumb hat Gott im Gesetze (sed in Lege forensi Judæorum saltem) gebothen, die Ehebrecher zu steinigen/das sie dieser Frage nicht dürften/ also soll auch noch das weltliche Schwert und Obrigkeit die Ehebrecher tödten; Wo aber die*

NOMINE IMPOSITO.

33

die Obrigkeit säumig und nachlässig ist/ und nicht tödtet/
mag sich der Ehebrecher in ein ander fern Land machen/
und freyen/ wo Er sich nicht halten kan/ aber es wäre bes-
ser/ todt mit ihnen/ umb böses Exempels willen/ &c.

§. XXXIV.

Modum procedendi paulo distinctius describit Carpz.
*Jurispr. Eccles. l. 2. Def. 191. n. 8. seqq. Tentanda primo, inquit,
reconciliatio est, cujus si spes aliqua superest, nocenti ad alias
convolare nuptias neutiquam concedatur. (Recte, sed tunc di-
vortium nondum est factum, & sic ille casus huc non per-
tinet.) Secundo, pergit, graviter pars nocens monenda, ut de-
lictum suum agnoscat, laboribus & jejuniis concupiscentias car-
nales reprimat, seque indignam judicet, cui novi matrimonii
potestas detur. (Hoc quoque monitum fere sine effectu erit,
quamvis enim se indignum novo matrimonio agnosceret
pars nocens, propterea tamen continentiam non statim
consequetur.) Cavendum porro, addit, ne propria autorita-
te persona nocens ad novum transeat conjugium, sed Consisto-
rii seu Magistratus Ecclesiastici consensum prius expetat (Hoc
ad solennia solum pertinet, si enim quis constanter asserat,
se donum continentiae non habere, Judex Ecclesiasticus
consensum denegare non poterit. Dicis; eum inquirere
debere, an donum continentiae adsit, annon? Respondeo,
haec ad interna pertinere, & per rerum naturam inquisiti-
onem institui non posse, sed assertioni petentis credendum
esse.) Ac si, concludit, omnino conscientia ejus in caritate
periclitetur, novum conjugium hac demum conditione conceda-
tur, ut pars nocens sedem fortunarum ac domicilii mutent, atq;
eo se conferat, ubi ejus turpitude non innotuit.*

§. XXXV.

Imo interdum quoque relegatio remittitur, modo pars
nocens multam luat pecuniariam & nuptiae absque pompa cele-
brentur

24 DISS. DE COELIB. POEN. NOM. IMPOS.

brentur, Id. cit. loc. inf. Joh. Gerhard *in loc. de Conjug. §. 622.*
 Huc spectat Rescriptum Electorale Saxonicum apud Carpz.
d. l. n. 12. So können Wir, geschehen lassen/ daß sie gegen
 Erlegung 50. Rthlr. in unsern Kirchen-Kasten alhie mit
 Christoph S. sich anderweit verehlichen/ und die Ehe ohn
 alles Gepränge/ auch an keinem andern Orth/ als auf ih-
 rem Guthe zu S. vollenziehen möge. Und begehren hiemit
 gnädigst/ Ihr wollet die Supplicantin darauf bescheiden
 auch auf gedachten Fall berührte 50. Rthl. von ihr einbrin-
 gen und anhero in Unser Ober-Consistorium übersenden.

§. XXXVI.

*Fit hoc eo magis, quando certæ circumstantiæ concurrunt, quæ
 præcedens delictum quodammodo excusant, de qua materia adhuc
 adscribere lubet verba ejusdem Carpzovii lib. 3. def. 71. num. 12. §. 99-
 Facultatem tamen, inquit, quandoque dari videmus parvi etiam nocenti,
 ut novum contrahat conjugium, ex speciali nimirum Magistratus Ecclesia-
 stici dispensatione, quæ si iusta & probabili ratione sit sulta, omnino licita
 habetur: Fieri enim potest, ut quis in minorennitate deliquerit, ad
 frugem meliorem pervenerit & poenituerit, aut in coelibatu salva
 & illæsa conscientia vivere nequeat. Nunquam non circumstantiis
 hisce probe perpensis licite dispensari quis facile concesserit, vel saltem
 ex perpetua veritatis regula Apostolica: Si se non continent, nubant, &
 satius est, honesto conjugio quem devinciri, quam scortationibus & adul-
 teriis libere indulgere, Gerhard. d. §. 622.*

§. XXXVII.

Hæc ultima verba adducta si quis probe consideret, non solum
 reprehendet, ea vix coherere cum iis, quæ ab eorum Autore alias
 ad defendendam juris Canonici dispositionem adlata & a nobis su-
 pra §. XXIV. & XXV. recensita ac refutata fuerunt; sed cogno-
 scet simul, quod poena coelibatus ex jure Canonico originem suam
 duccens revera in judiciis Protestantium non obtineat, quia limita-
 tio: nisi donum continentie non habeat pars nocens, totam regulam
 prohibitionis penitus evertit. Et hoc est, quod nos demon-
 strare velle supra §. XXIX. promittebamus.

F I N I S.

EO-Beg 2002

01 A 6734

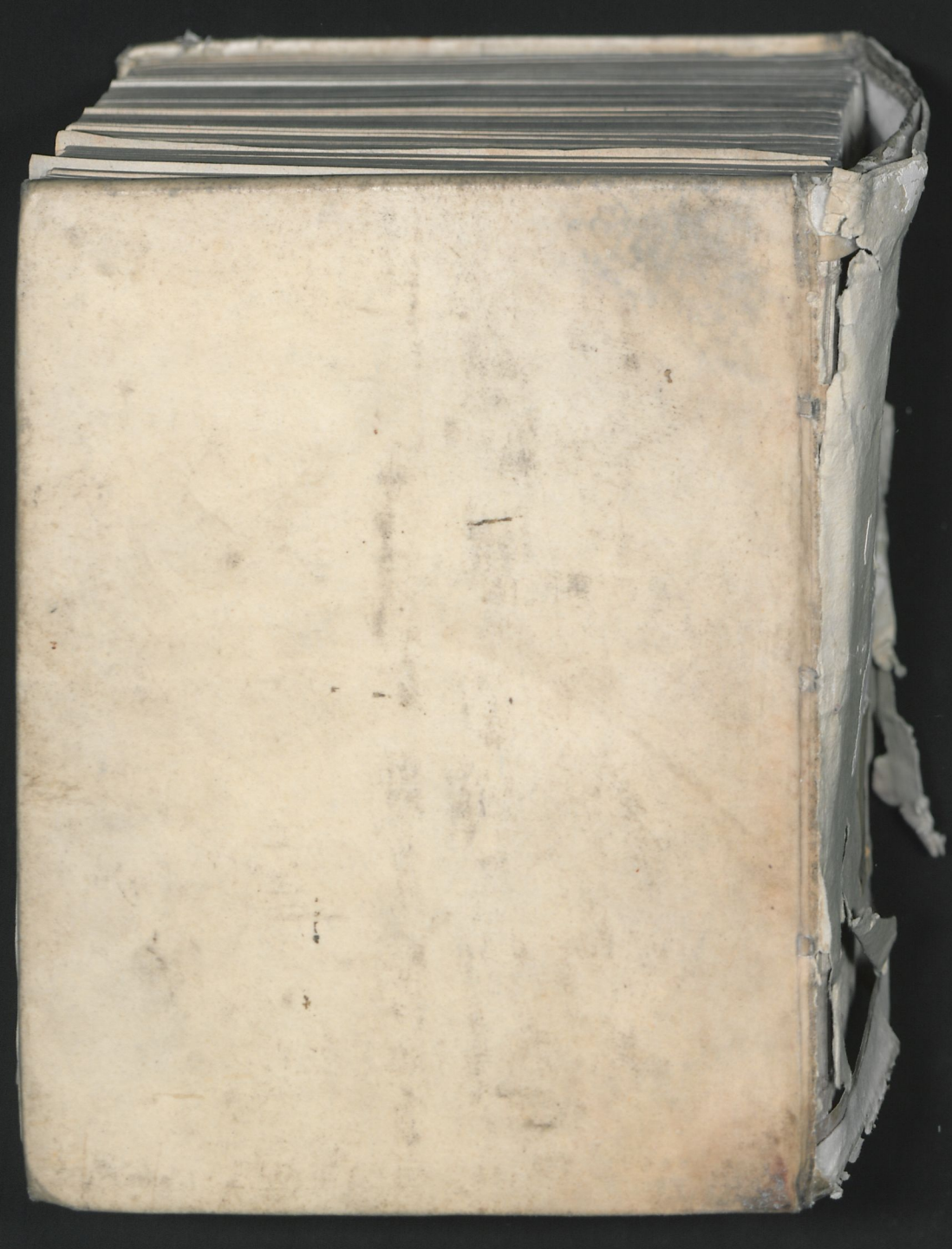
ULB Halle 3
003 104 540



DA Kop

Reho







9.

DISSERTATIO JURIDICA
DE
COELIBATU
POENÆ NOMINE
IMPOSITO,

Quam

Favente Divina Gratia

RECTORE MAGNIFICENTISSIMO,
SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO,
DN. FRIDERICO VVILHELMO,
REGNI BORUSSIÆ, ELECTORATUS BRANDEN-
BURGICI ET PROVINCiarUM HEREDE,
&c. &c.

IN ILLUSTRi ACADEMIA FRIDERICIANA,
PRÆSIDE
JAC. FRIDERICO LUDOVICI,
J. U. D. & Profess. Publ. Extr.

Placido Eruditorum Examine submittit
SIMON PETRUS Waffer/
Colberga Pomeranus.

Ad diem XXIIIX. Novembr. MDCCIII. H. L. Q. C.

HALÆ MAGDEBURGICÆ,
Typis CHRISTOPH. ANDREÆ ZEITLERI, Acad. Typ.

